

Menneisyyden ymmärtäminen

■ Historiantutkimus on taitolaji. Monet kysymykset, joita tutkijat käsittelevät omissa töissään, ovat arkaluontoisia ja sytyttävät poliittisia intohimoja. Vaikka usko täysin objektiiviseen tietoon ei leimaa tutkimusta, tutkimusprosessin avoimuus ja mahdollisuus seurata tutkijan päättelyä ovat edelleen tärkeitä periaatteita. Sen lisäksi, että tutkijan pitää toiminnassaan olla rehellinen, historiantutkimus ja menneisyydestä kirjoittaminen vaativat ajan tajua, kykyä ymmärtää kutakin aikakautta sen omilla ehdoillaan.

Mitä ovat kunkin aikakauden omat ehdot ja miten niitä voi ymmärtää? On helppo hyväksyä, että vaikkapa keskiaikaan tai uuden ajan alkuun ei pidä projisoida nykyajan arvoja ja ihanteita. Sekä tutkijat että historian harrastajat ovat yleensä sitä mieltä, että hyvä tutkimus ei pakota menneisyyden ihmisiä nykyajan pakkopaitaan. Jos tutkija on pätevä, hänen pitäisi pystyä hahmottamaan, miten eri aikakausien ihmiset ajattelivat ja jäsenivät maailmaansa. Irma Sulkunen on kirjoittanut, että hän pitää erottamattomana osana tutkimusta pyrkimystä oman aikalais-tajunnan ja maailmankatsomuksellisten sitoumusten ylittämiseen. Ylittämällä oman aikalaisajantansa tutkija voi lähestyä menneisyyden ihmisiä kunnioittavasti ja nöyrästi. Vain nöyrä ja kunnioittava lähestymistapa avaa tutkijalle menneisyyden ihmisten tavan elää ja kokea maailma ympärillään. Sulkunen korostaa moralisoimattomuutta sellaisenkin ilmiöiden edessä, joita tutkija pahek-

suu tai jotka loukkaavat hänen oikeuskäsitteisiään (*Retki naishistoriaan*, Helsinki 1991). Kunnioitus menneen aikakauden ajattelutapoja kohtaan kuulostaa kohtuulliselta ohjenuoralta.

Asia monimutkaistuu, kun tutkimuksessa tullaan lähemmäksi nykypäivää ja oman yhteiskunnan kannalta keskeisinä pidettyjä kysymyksiä. Oman ajan historia on sekä omaa aikaa että historiaa ja siksi niin vaikeaa. Jos keskiajan tai uuden ajan alun tutkijat kamppailevat vierauden ongelman parissa, 1970-luvun tutkijat painivat tuttuuden kanssa. Miten eritellä ilmiöitä ja ajattelutapoja, jotka ovat niin lähellä mutta silti jo vieraita?

Historiantutkimukselle on sovitettu monia tehtäviä tuomarista lääkäriin. Kumpikin rooli on ongelmallinen: tuomari jakaa tuomioita ja lääkäri hoitaa sairaita. Ehkä historiantutkimus onkin lähempänä sosiaalityötä. Sosiaalityöntekijä ymmärtää asiakastaan, vaikka ei olisi tämän ratkaisuihin samaa mieltä eikä hyväksyisi niitä. Jotta toimiva suhde asiakkaaseen syntyy, sosiaalityöntekijän on kyettävä ymmärtämään, miksi asiakas toimii niin kuin hän toimii. Tästä voi päästä eteenpäin etsimään uusia ratkaisuja, uusia toimintatapoja ja uutta ymmärrystä.

Vertaus kuitenkin ontuu – kuten useimmat vertaukset tuppaavat tekemään. Historiantutkimukseen liittyy hyvin keskeisesti pyrkimys ymmärtää ihmisten toimintaa, tehdä sitä ymmärrettäväksi. Maailmanparantajan roolia tuskin kannattaa tutkimuksen

harteille asettaa. Ehkä riittää, jos tutkijat tekevät työnsä hyvin, lukevat aineistojaan kriittisesti, tulkitsevat niitä huolellisesti ja tekevät lukijoille selväksi, millä keinoilla ja ja mitä kriteerejä noudattaen he ovat päätyneet johtopäätöksiinsä.

Moralisoimattomuuden ihanne on kenelle hyvänsä esitettynä kova vaatimus. Jos tutkijoiden on vaikea välttää kiusausta, vielä vaikeampaa se on kirjoittajille, jotka ammatikseen virittävät keskustelua, aktivoivat lukijoita ajattelemaan ja ottamaan kantaa yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Moralisointi voi tuntua oikeutetulta, mutta se voi synnyttää vastareaktioita, jotka vievät viestiltä sen todellisen terän. Historiaa koskevat keskustelunavaukset ovat kuitenkin tervetulleita, koska ne pitävät yllä kiinnostusta historiaa ja historiantutkimusta kohtaan. Mitä enemmän historiasta puhutaan ja keskustellaan, sitä enemmän tarvitaan historiantutkimusta. Kriittistä, tasapainoista ja ammattitaidolla tehtyä tutkimusta, joka ei kaihda vaikeita kysymyksiä.

*

Historiallisen Aikakauskirjan tässä numerossa käsitellään monia ajankohtaisia kysymyksiä. Kati Katajisto ja Tuomas Tepora kirjoittavat miehistä. Kun kriittinen miestutkimus nosti päätään 1980-luvulla, monet kummastelivat, eikö tutkimus ole koko ajan käsitelty miehiä. Vastaus oli, että miehiä oli aiemmassa tutkimuksessa tarkasteltu sukupuolettomina yleistyksinä. Kati Katajiston ja Tuomas Teporan kahdessa aika erilaisessa artikkelissa yhteisenä teemana on miesten tai poikien uhrautuminen isänmaan asialle. Autonomian ajan alun virkamiehet ja sota-aajan poikakirjat avaavat näkökulmia miesihanteiden ja miesten historiaan.

Ville Vuolanto käsittelee artikkelissaan historiantutkimuksen metodeita. Vaikka hä-

nen aiheensa voisi äkkiseltään kuvitella kiinnostavan vain tutkimusta työkseen tekeviä, artikkeli on hyvinkin ajankohtainen. Kun koko kesä on keskusteltu lähihistorian lähteistä ja niiden tulkinnasta, Vuolannon artikkeli antaa keskusteluun kaivattua syvyyttä. Historiantutkimuksen lähteistä kirjoittaa myös Kimmo Rentola.

Toni Alarannan artikkeli turkkilaisen nationalismin tulkinnoista on niin ikään ajankohtainen. Hän tarkastelee Atatürkin kuuden päivän puhetta vuodelta 1927 Turkin tasavallan virallisen historiakäsityksen määrittäjänä. Pekka Masonen vie lukijat kustavilaisen siirtomaapolitiikan äärelle ja pohtii, mikä ajoi 1780-luvun suomalaisia matkalle kohti Karibiaa. Sekä turkkilainen nationalismi että kustavilainen siirtomaapolitiikka ovat aiheita, joita *Historiallisessa Aikakauskirjassa* ei juuri ole käsitelty. Niitä voi pitää uusina avauksina, joista toivottavasti voimme lukea jatkossakin.

*

Historiallisella Aikakauskirjalla on oma paikkansa historiaa koskevan julkisuuden kentässä. Se julkaisee tieteellisen vertaisarvioinnin läpikäyneitä artikkeleita, jotka vähintään kaksi alan asiantuntijaa on arvioinut ja antanut niistä nimettömän lausunnon. Tämä kansainvälisissä tieteellisissä lehdissä noudatettava menettely on laadunvarmistusta parhaimmillaan. Toimitus on kiitollinen paitsi siitä, että tutkijat tarjoavat kiinnostavia artikkeleita julkaistavaksi, myös siitä, että tiedeyhteisön jäsenet tekevät vapaaehtoistyötä tarkastaessaan julkaistavaksi tarjottuja artikkeleita. Heidän korjausehdotustensa ansiosta kirjoittajat pystyvät tekemään hyvistä artikkeleistaan vielä parempia. Kiitos!

Pirjo Markkola
pirjo.markkola@uta.fi